№ 15 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 7 **1895** ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 7 № 15

ՔՍԱՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Կարսի քաղաքային բժիշկ ՇԱՀՐԻԱՐ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՄԷԼԻՔ-ՓԱՐՍԱԴԱՆԵԱՆԻ մահվան տարեդարձի օրը և ԵՂԻՍԱԲԵԹ ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՂՕՐՂԱՆԵԱՆԻ մահվան 30-դ օրը Խօջիվանքի հայոց գերեզմանատան եկեղեցում, հինգշաբթի, փետրվարի 9-ին, կը մատուցվի հոգեհանգստեան պատարագ $10^1/_2$ ժամին և կը կատարվի հոգեհանգիստ ցերեկվայ 12 ժամին, որի մասին Նունէ Բօգդանեան Մէլիք-Փարսադանեանը և Ծղալօբ Յովհաննէսեան Ղօրղանեանը յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ազատամիտ և պահպանողական մինիստրութիւնը. Մամուլի կարծիքը հայոց հարցի մասին. Հայաբնակ հինգ նահանգների ռեֆորմը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մեր ոյժերը ջլատում ենք. Նամակ Բագուից. Նամակ Եկատերինոդարից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.—Նամակ Թիւրքիայից. Նամակ Աւստրիայից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.— ԲՈՐՍԱ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Տէրսիմ.

ԱԶԱՏԱՄԻՏ ԵՒ ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Անգլիական ազատամիտ մինիստրութիւնը, պարլամենտի մէջ, պահպանողականների հետ համեմատելով, ձայների շատ քիչ առաւելութիւն ունի և այդ պատճառով լուրեր են պտտում, որ լորդ Րօզբերիի մինիստրութեան անկումը հեռու չէ:

Եթէ ազատամիտ մինիստրութիւնը ընկնի, և նրա տեղ բռնի պահպանողական մինիստրութիւնը, լորդ Սօլսբըրիի ղեկավարութեամբ, դա կը լինի մի կատարեալ դժբաղդութիւն քաղաքական այն մեծ հարցերի համար, որոնք այժմ զբաղեցնում են ամբողջ Եւրոպան:

Եւ ճշմարիտ: Պահպանողական կուսակցութիւնը մի քանի նշանաւոր հարցերում, ինչպէս են իռլանդական հարցը, հայոց հարցը, և անգլօ-ռուսական յարաբերութիւնների հարցը,—այնպիսի հակակրելի, միակողմանի, անմարդասէր ուղղութեան է հետևում, որ միանգամայն ցանկալի չէ պահպանողականների հանդէս գալը:

Պահպանողական կառավարութիւնը և պահպանողական մինիստրութիւնն էր, որ տարիների ընթացքում գիմադրեց իռլանդական ինքնավարութեանը. նա էր, որ պաշտպան հանդիսանալով բռնաւոր Թիւրքիային, ոչնչացրեց Սան-Ստեֆանօյի դաշնագրի 16-րդ յօդուածը, նրա տեղ դնելով Բեռլինի կօնգրեսի „մեռած“ 61-րդ յօդուածը. նա էր, որ աշխատելով լարել Ռուսաստանի և Անգլիայի յարաբերութիւնները, թոյլ չը տուեց, որ Արևելեան հարցը մի որ և է գլխաւոր, ցանկալի ընթացք ստանայ, և այլն և այլն...

Այն պրօգրամը, որին հետևել է լորդ Բիկօնսֆիլդ և որին այժմ հետևում է լորդ Սօլսբըրի ամբողջ պահպանողականների հետ, հիմնված է հակաքաղաքակրթական, նոյն իսկ անմարդասէր քաղաքական նպատակների վրա, և այդ պատճառով միանգամայն տխուր, ցաւալի և վտանգաւոր է, եթէ յիրաւի Րօզբերիի մինիստրութիւնը ընկնի, և նորից հանդէս գայ լորդ Սօլսբըրի...

Սակայն ինչպէս երևում է, ամենավերջին լուրերից, ազատամիտ մինիստրութեան գոյութիւնը այնքան էլ խախուտ չէ: Ներկայումս Անգլիայում հասարակաց կարծիքը այնքան գայրացած է Թիւրքիայի դէմ, այնքան դատապարտում է պահպանողականների կողմից Թիւրքիային ցոյց տրուած պաշտպանութիւնը, որ պահպանողականները կամ պէտք է փոխեն իրանց քաղաքականութիւնը դէպի Թիւրքիան, և կամ կրկին պէտք է կառավարութեան ղեկը թողնեն ազատամիտների ձեռքում:

Թէ առաջին և թէ երկրորդ դէպքում դա կը լինի մի փառաւոր յաղթանակ ազատամիտների, կամ ուրիշ խօսքով՝ մարդասէր քաղաքականութեան համար:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԿԱՐԾԻՔԸ ՀԱՅՈՑ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

—

Կ. Պօլսից „Times“ լրագրին հեռագրում են. „Լուր է պտտում, որ Հայոց պատրիարք Իզմիրլեան մի կոնդակ ուղարկեց Ադրիանօպոլի Մեսրոպ եպիսկոպոսին, որի մէջ խիստ կերպով յանդիմանում է Մեսրոպ եպիսկոպոսին այն բանի համար, որ նա ստորագրել է և ստիպել է իր թեմի ուրիշ հայերին էլ ստորագրել սուլթանին ուղարկած շնորհակալութեան ուղերձը այն բարերարութիւնների համար, որ իբրև թէ վայելում են հայերը Թիւրքիայում և նրա պախարակիչ խօսքերի համար այն մարդկանց հասցէին, որոնք իբր թէ խռովութիւն են սերմանում Փոքր-Ասիայում: Իզմիրլեան պատրիարքը մանաւանդ եպիսկոպոսի ուշադրութիւնն է հրաւիրում նրա մի քանի պաշտօնակիցների վարմունքի և, գլխաւորապէս Սիվասի եպիսկոպոսի վարմունքի վրա, որը մի ամիս առաջ հրաժարվեց ստորագրել մի նոյնանման ուղերձ սուլթանին: Ինչպէս լսվում է, Մեսրոպ եպիսկոպոսը գրել է այդ նամակը սուլթանին Ադրիանօպոլի օսմանեան իշխանութիւնների ճնշման տակ, և ոչ թէ իր սեփական նախաձեռնութեամբ:“

Կ. Պօլսից „Daily News“ լրագրին հեռագրում են, որ սուլթանը յանձնարարեց Սամօսի նախկին նահանգապետ իշխան Կարաթէօդորին վերանորոգութիւնների մի նախագիծ մշակել Հայաստանի համար: Ասում են, որ իշխանն արդէն ներկայացրեց իր նախագիծը սուլթանին, բայց սուլթանը թերի գտաւ այդ նախագիծը և հրամայեց վերաքննել և լրացնել նրան, տրված հրահանգների համաձայն:

Լոնդոնից հեռագրում են, որ „Times“ լրագրի թղթակիցը, որին Թիւրքաց կառավարութիւնը թոյլ չը տուեց Հայաստան գնալ, վերադարձաւ Լոնդօն: Հաւատացնում են, որ նա այնտեղից հետաքրքիր նիւթեր է բերել:

Կ. Պօլսից „Daily News“ լրագրին հեռագրում են, որ մի քանի հայ գիւղերում, Իզմիդի շրջականերում, մեծ յուզմունք և իրարանցում է տիրում. ազգաբնակութիւնը վախենում է մահմետականների բռնութիւններից, որոնք ներկայումս խիստ ֆանատիկոսական տրամադրութեան մէջ են:

Անգլիական լրագիրների մէջ տպագրված է „Րէյտերի գործակալութեան“ յատուկ թղթակցի մի յօդուածը, որի մէջ յօդուածագիրը մի կողմից հաստատելով Թիւրքաց զօրքերի ձեռքով Սասունի մէջ կատարված գազանութիւնները, միւս կողմից այն կարծիքն է յայտնում, որ հայերն էլ, գրգռված յեղափոխական պրօպագանդայով, պակաս անգթութիւններ չեն գործել: Այդ տարօրինակ նորութիւնը Լոնդօնի մի քանի լրագիրները բացատրում են նրանով, որ „Րէյտերի գործակալութեան“ մի քանի ագենտները կաշառված են Թիւրք կառավարութիւնից, և աշխատում են այդպիսի երկդիմի տեղեկութիւններով գէթ մի փոքր թեթևացնել կառավարութեան յանցանքը, որը ինքն է պաշտօնապէս հրամայել կոտորել Սասունի հայերին:

Լոնդոնում, յունվարի 24-ին, կամ նոր

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏԷՐՍԻՄ

I

—

Գում-Գաբուի դէպքից յետոյ՝ սուլթանը իրադէ՛վ լուր ղրկեց Հայաստանում բնակվող բոլոր քուրդ բէկերին, որ Կ. Պօլսում հաստատված է զինուորական բարձրագոյն ուսումնարան, գլխաւորապէս վսեմաշուք քուրդ բէկերի ազնուական ժառանգներին զինուորական կրթութիւն տալու նպատակով: Որովհետև բէկ հայրերը, ընդունելով սուլթանի իրադէն՝ մեծ գոհաբերութիւն արած պէտք է լինէին, ուստի Ստամբուլի պետը մեծ վարձատրութիւններ էր խոստացել ոչ միայն երեխաների հայրերին, այլ և նրանց ազգականներին, բարեկամներին, մինչև անգամ նրանց աղաներին, քաղցած մարապայներին և բոկոտն ծառաներին:

Սուլթանը լսել էր իր նախնիքներից և լսում էր միշտ իր շրջապատողներից, որ «Քէօպէյի քէօպէյէ պօղտուրմալը», ահա այն մեծ թէօրիան, որին համաձայն հիմնվեց մարդկային արեան ծարաւի և դարուս քաղաքակրթութեան նախատինք համիդիյէի տխրահռչակ գունդը:

Հէնց որ Մարգարէի փոխանորդի իրադէն հասաւ գաւառները, Մուշի, Վանի, Բաղէշի աւազակ էշերէթների սովալլուկ քրդերը, իրանց գաւակների հետ չնչասպառ թափվեցին Կ. Պօլիս:

Երեխայ բէկերը ընդունվեցին ուսումնարանում: Հայրերն իրանց հետևորդներով ստացան չքանշաններ, զինուորական շորեր, աստիճաններ, բացարձակ արտօնութիւններ, գաղտուկ հրամաններ և վերադարձան իրանց չէօլէրը (երկիրը):

Սուլթանի իրադէն չը կարողացաւ խաբել միայն Տէրսիմի անվեհեր բէկերին. սրանք չը շլացան Օսմանիյէի և Մէճիտիյէի չքանշաններից, չը հրապուրվեցին չէրքէզքի շորերից և սաւաթապատ թրերից, ոչ էլ նրա արած խոստմնալի ապագայից:

—Ի՞նչու:

Քուրդ էլ կայ, քուրդ էլ. հարկաւոր է իմանալ, որ իւրաքանչիւր քուրդ էշիրէթ տարբերվում է միւսից ծագումով, մասամբ լեզուով, սկզբունքներով, վարքով, բարքով, ընտանեկան սովորոյթներով, պատերազմական հոգիով, անկախութեան սիրով և զանազան ցեղային բնորոշ յատկութիւններով:

Դաշտային քուրդերը, շփվելով քաղաքների և գիւղերի հետ, գրեթէ կորցրել են իրանց ցեղային բնորոշ յատկութիւնները, մինչդեռ լեռնաբնակ քրդերը, անծանօթ ժամանակներից մինչև հիմա, պահում և պահպանում են իրանց աւանդական սովորութիւնները:

Տէրսիմցիք լեռնցի են. բնակվում են Մնձուր լեռնաշղթայի վրա, որի մի մասը հասնում է մինչև Եփրատի հովիտը. Մնձուրեան լեռնաշղթան կազմված է հպարտ լեռներից, երկնաբերձ ժայռերից, որոնց ազատ գագաթները յաւիտենական ձիւնով և մշտական սառուցներով պատած են:

Այս լեռնային աշխարհը կարող է յիշեցնել կարիճ Զէյթունն ու քաջ Սասունը, միայն այն տարբերութեամբ, որ Տէրսիմը աւելի ընդարձակ և տակաւին բոլորովին անծանօթ մի երկիր է:

Տէրսիմեան և Մնձուրեան լեռները աստուածաշէն բերդեր և բնական ամրութիւններ են, այդ պատճառով էլ ռազմագիտական քարտէզների վրա ամրութիւնների կարգն անցած են:

Երկրի ամուր դիրքը ծնել է անվեհեր ու քաջ ժողովուրդ, որը դարերից ի վեր կարողացել է պահել իր անկախութիւնը մինչև այսօր, անդադար պատերազմելով ենիչէրիների, բաշիբոզուկների և տաճիկ կանոնաւոր բանակների դէմ:

Տէրսիմը գրեթէ միշտ անկախ է եղել: Հայոց հին արևորդիների աշխարհն է այս, որը ծանօթ էր իր յամառութեամբ, աւանդապահութեամբ և քաջութեամբ. արևորդիները այն ժողովուրդն էին, որոնք հեշտութեամբ չը համոզվեցին ընդունելու Գրիգոր Լուսաւորչի կրօնը:

Ոմանք ասում են, թէ նրանք երբէք քրիստոնէութիւն չընդունեցին: Բայց երևում է ընդունել են մի ժամանակ քրիստոնէութիւն, քանի որ մինչև այսօր տեսնվում են տակաւին հոյակապ և գեղակերտ եկեղեցիների աւերակներ, քանի որ մինչև հիմա Տէրսիմում կան հայ քրիստոնեայ գիւղեր: Մի աւանդական սովորութիւն էլ աւելի հաստատում է, որ ամբողջ Տէրսիմը մի ժամանակ հայ-քրիստոնեայ է եղել. մինչև այսօր իւրաքանչիւր քրդուհի, հացը թրելուց յետոյ, խմորի վրա պարտաւոր է մի խաչ գծել, եթէ ոչ, առանց այդ նշանի պատրաստված հացը պիղծ ու հարամ կը նկատվի:

Ե՞րբ և ի՞նչ թուականի և ի՞նչ պատճառներով տէրսիմցիների մի մասը քրիստոնէութիւնից ձեռք քաշեց,—յայտնի չէ. շատ հաւանական է, որ Թուրքի աշխարհակալութեան մի թուականին, որ և է համաձայնութեամբ իրանց անկախութիւնը պահելով, առ երեսս հաւատափոխ եղել են. Քրիստոսը թողել են, բայց չեն փաթթվել Մուհամմէդի. նրանց համար Մէրիէմ Անան (Մարիամ, Աստուածամայր) միշտ մեծ է, միշտ հրաշագործ է. նրա անունով երդվում են, նրա անունով նոր մուրան, խկոյն ստանում են ողորմութիւն:

Տէրսիմցիք մոլեռանդ չեն, ոչ էլ կրօնամոլ, լամազ չունեն, մզկիթ չունեն, ոչ ժամ, ոչ էլ աղօթք. բաւականանում են զիարէթ (ուխտագնացութիւն) երթալով փլած վանքերին, աւերակ եկեղեցիներին, ծանօթ ուխտերին, կոտրած սև խաչերին և այլն:

Անբուժելի հիւանդութիւնների ժամանակ բժշկվելու համար դիմում են հայ տէրտէրի Աւետարանին. ինչպէս հայերը, նոյնպէս նրանք այդպիսի դէպքում դիմում են դարձեալ հասարակութեան աղօթքին, հսկումին և այլն:

Տէրսիմցի քուրդի համար սուրբ են հայ ուխտատեղիները, նուիրական են հայ վանքերը և ջերմեռանդ յարգանաց արժանի է հայ եկեղեցականը:

Ամեն բանից բարձր նշանակութիւն ունի «դէդէ». նա է դաւանանքի բացարձակ պետը և ժողովրդի տէրը. զօրաւոր բէկից մինչև ոտերը բաց քուրդը ջերմեռանդ ակնածութեամբ և կոյր հնազանդութեամբ գործադրում է նրա հրամանները, նրա խօսքերը պատգամներ են և նրա կամքը օրհնեալ է:

Դէդէյութիւնը ժառանգական է. իւրաքանչիւր դէդէ ունի նուիրական թղթեր և իրան իրաւունքները հաստատող պէրաթներ. ասում են թէ իրանք մեծ և ազնուական գերդաստանների յաջորդներ են:

Տեսել ենք մի քանի դէդէներ. շատ պարզ և ծանրաբարոյ մարդիկ են, աւելի լուրջ և խոհուն,

տոմարով, փետրվարի 4-ին գումարվեց անգլօ-հայկական ընկերութեան միտինգը, և կայացրեց հետևեալ վճիռները. 1) Պարլամենտում հարց յարուցանել Հայաստանի այժմեան վիճակի մասին։ 2) Ամեն ջանք գործ դնել, որպէս զի անգլիական պարլամենտը զբաղվի հայոց հարցով, և ստիպի կառավարութեանը, Ռուսաստանի հետ միասին, իրագործել տալ Բերլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածը, և 3) Պահանջել որ անգլիական հիւպատոսների գրութիւնները, որոնք 1889 թուից այլ ևս չեն հրատարակվում, տպագրվեն, որպէս զի հասարակութիւնը տեսնի թէ ինչ անգթութիւններ են կատարվում Հայաստանում։

ՀԱՅԱԲՆԱԿ ՀԻՆԳ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԻ ՌԷՖՕՐՄԸ

(Կ. Պօլսից)

—

Բ. Դուռը մտատանջութեան մէջ է հայոց նոր պատրիարքի գործողութեան եղանակից, որը յամառութեամբ վերանորոգութիւններ է պահանջում կառավարութիւնից։ Իզմիրլեան այդ հոգւով էր կազմել իր վերջին գրութիւնը, որ նա ուղարկեց արդարադատութեան և դաւանութիւնների մինիստր Րիզա-փաշային։

Պատրիարքը, օգուտ քաղելով հոգեբանական մոմենտից, հանդէս դուրս գալով իբրև իր հօտի եռանդուն պաշտպան, մերկացնում է իշխանութիւնների զեղծումները և, առհասարակ, այնպիսի եղանակով և լեզուով է խօսում, որոնցից Բ. Դուռը վաղուց յետ է սովորել։

Րիզա-փաշան առաջարկեց պատրիարքին մեղմացնել իր խօսքերը, սակայն Իզմիրլեանը հրաժարվեց։ Նա ներշնչված է հայերի ներկայացուցչի դերով, հաստատ վճռելով պաշտպանել նրանց իրաւունքները, և բանակցում է կառավարութեան հետ, որպէս հաւասարը հաւասարի հետ։

Թիւրքերը այժմ սկսվում են համոզվել, որ անհրաժեշտ է մի բան անել այն վիլայէթների համար, որոնց մասին վերջին ժամանակներս այդքան շատ են խօսում, որպէս զի Անգլիան ընդհանուր ռէֆօրմներ չը պահանջի ամբողջ Անատօլիայի համար, 1878 թուի դաշնագրի հիման վրա։ Այդ պատճառով սուլթանը յանձնարարեց այս օրերս Կարաթէօդօրի-փաշային, Սամօսի իշխանին, ռէֆօրմների մի ընդհանուր պլան մշակել Սիվասի, Էրզրումի, Վանի և Բիթլիսի վիլայէթների համար։

Ալէքսանդր Կարաթէօդօրի, որը երբեմն արտաքին գործերի մինիստրի պաշտօն էր վարում և որպէս գլխաւոր դելեգատ Թիւրքիայի կողմից մասնակցեց Բերլինի կօնգրէսին, ամենաընդունակն է համարվում թիւրքաց պաշտօնեաների մէջ։ Ասում են որ, երբ նա կը կատարի այդ յանձնարարութիւնը, սուլթանը կուղարկի նրան ռէֆօրմների համար հող պատրաստելու տեղի վրա. նա կայսերական կօմիսար կը նշանակվի և ամենաընդարձակ լիազօրութիւններ կունենայ։ Ապա դրանից յետոյ, Կարաթէօդօրի-փաշան միացեալ չորս վիլայէթների ընդհանուր-նահանգապետի պաշտօն կը ստանայ։ Սուլթանը իրաւունք կը տայ նրան նշանակել բոլոր նահանգապետներին և պաշտօնեաներին նոր փոխարքայութեան մէջ։

Ի նկատի ունենալով այն, որ Կարաթէօդօրի-փաշա ոչ թիւրք է, ոչ հայ և ոչ էլ քիւրդ, Կ. Պօլսում յոյս են տածում, որ այդ բանին հաւանութիւն կը տան եւրոպական պետութիւնները։ Նա ֆանարցի յոյն է։ Այդ ընտրութիւնը, եթէ լուրերը կը ճշդվեն, չէ կարելի աջող չը համարել։ Սուլթանը կամենալով առաջուց մի փոքր բաւարարութիւն տալ, Բիթլիսի պաշտօնանկ վալի Թաքսին-փաշային բոլորովին հեռացրեց, և նրա փոխարէն նշանակեց Էվմէր-բէյին, Սասուն ուղարկված թիւրքաց կօմիսարներից մէկին։ Ակնյայտնի է, որ Ասիայում նշանաւոր փոփոխութիւններ են լինելու։

«Новости»

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐ ՈՅԺԵՐԸ ՋԼԱՏՈՒՄ ԵՆՔ

—

Զարմանալի ենք հայերս. բնական ընդունակութիւններով օժտված, առաջադիմութեան ձըգտող, կուլտուրական կեանքի նկրտող, բայց արի տես, որ մի ներքին ոյժ կապում, կաշկանդում է մեզ և մեր գործերը կաղելով են առաջ գնում։

Բարձրագոյն կրթութիւն ստացած մարդիկ մեզանում շատ կան. սրանք մի ժամանակ լուսաւոր գաղափարներով ու լայն հայեացքներով ուսանողներ էին և լաւ ապագայ էին խոստանում հասարակութեան. սակայն շատ քչերը իրանց բարձրագոյն ուսումն աւարտելով՝ մնացին ուսանողական ազնիւ գաղափարներին հաւատարիմ. կեանքը նըրանց փոխեց, ժամանակակից ճնշող պահանջները նրանցից ստեղծեցին կարիերիստների մի ամբողջ դասակարգ, որը բացի իր եսից, անձնական, գըրպանի հաշւից ուրիշ ոչինչ չէ ճանաչում։ Մնացած ուսանողները հասարակական ասպարէզ մտնելուց յետոյ, մեզ անհասկանալի պատճառով, գործում են առանձին առանձին, անհատական ոյժերով կամ փոքրիկ խմբակներով։

Հասարակական միւս ասպարէզներում այնքան չէ, որքան մամուլի մէջ աչքի է ընկնում ոյժերի ջլատումը։ Թիֆլիսում հրատարակվող օրաթերթերից, «Տարազ» շաբաթաթերթից ու «Մուրճ» ամսագրից զատ հրատարակվում են երկու կիսամեայ հանդէսներ—«Թատրօն» և «Հօրիզօն»։ Մի ժամանակ հրատարակվեց Ց. Բարխուդարեանի խմբագրութեամբ «Մանկավարժական հանդէս» և գիսաւոր աստղի նման չքացաւ. Մօսկվայում հրատարակվում է «Հանդէս գրականական և պատմական», Պետերբուրգում՝ «Արաքս». այս օրերս էլ կարդացինք Ս. Մամիկոնեանի յայտարարութիւնը, որ կամենում է Մօսկվայում կիսամեայ հանդէս հրատարակել «Խօսք» անունով։ Մարդ սրանց յայտարարութիւնները կարդալով ինքն իրան հարց է տալիս. ինչ է սրանց նպատակը. փող վաստակել, ո՞չ, որովհետև մենք էլ հանդէս հրատարակողների պէս համոզված ենք, որ 3-ական ռուբլ բաժանորդագինը հազիւ կարող է հանդիսի թղթի և տպարանի ծախսը ծածկել, ո՞ւր մնաց թէ փող աւելանայ, որ աշխատակիցներին վարձատրեն կամ հրատարակիչը օգտվի։ Սրանց նպատակը շահախնդրական չէ։

Մեզ հաւանական է թվում, որ սրանց նպատակն է նպաստել հայկական աղքատիկ գրականութեան։ Գեղեցիկ և գովելի միտք. այդ դէպքում մեզ զբաղեցնում է այն հարցը, թէ ապա ինչո՞ւ միացած ոյժերով չեն գործում, ինչո՞ւ անպատճառ 3—4 հոգի մի և նոյն խմբակից՝ զատ զատ սենեակում նստած են մտածում հասարակութեան համար. ինչու չեն միանում. չէ՞ որ որքան շատ գլուխ է մտածում մի և նոյն հարցի մասին, այնքան այդ հարցը աւելի լաւ և բազմակողմանի է մշակվում։ Սա այնքան տարրական ճշմարտութիւն է, որ ամենքին պիտի հասկանալի լինի։

Գուցէ կասեն, որ մենք մեր հայեացքներով տարբերվում ենք եղածներից, ուստի աշխատում ենք նոր ուղղութիւն մտցնել հասարակութեան մէջ։ Բայց Մօսկվա կամ Պետերբուրգ նստած ու 200 բաժանորդ ունենալով, որոնց կէս մասը խաթեր համար է ստորագրվել, անկասկած, չեն կարող նոր հոսանք մտցնել հասարակական կեանքում։ Միթէ հանդիսի մէջ բոլոր գրողները նոր, չեղած ուղղութեան մարդիկ են, չէին կարող գրել դիցուք «Մուրճում», կամ, եթէ Թիֆլիսից դուրս է, արդէն եղածի մէջ։ Կարծում ենք, որ այս դէպքում աւելի անձնական, եսական միտումներ կարող են խոչնդոտ լինել միութեան, քան գաղափարական։ Հանդէս խմբագրելը դժուար և պատասխանատու գործ է. նա պահանջում է լուրջ յօդուածներ և լոյս հանելու յարմար ժամանակ. իսկ մեր հանդէսները կազմվում են առանց, կամ շատ քիչ ուշադրութեան առնելով այդ պայմանները. յօդուածներն անմշակ, մէկը միւսից անկապ, լեզուն ծանր. մարդ առնում է ձեռքը, մի երկու հետաքրքիր կտորներ կարդում և դէն է դնում։ Ուրիշ կերպ չէինք էլ կարող սպասել։ Մենք ամսագրի համար լուրջ մշակված յօդուածներ գրող շատ քիչ ունենք, դրանք էլ բաժանված, մէկը մէկ հանդէսում է գրում, միւսը մէկ ուրիշ, իսկ մնացած բաց տեղերը մնում են աւելի թոյլ ոյժերին. և այսպէս իր գոյութիւնը մի երկու տարի քարշ տալուց յետոյ, դադարում է, առանց հետք թողնելու այն ասպարէզի վրա, որին ուզում էր նպաստել։

Կրկնում ենք, այն ձեւով, ինչպէս մինչև այժմ հանդէսները հրատարակվել են, այսուհետև էլ միտք չունի շարունակել, որովհետև մենք առանձին օգուտ չենք սպասում։

Ցանկալի էր, որ այդ հանդէսները միանային և հինգի փոխարէն դիցուք երկուսը հրատարակվէր՝ մէկը գեղարուեստական, նոյն իսկ քաղաքական, Պետերբուրգում, մէկն էլ Թիֆլիսում՝ գրական. այդ այն դէպքում, եթէ «Մուրճի» հետ միանալ չեն կարող։ Այն ժամանակ մենք կունենանք քիչ, բայց ընտիր հրատարակութիւններ՝ խմբված ոյժերով, լաւ մշակված։ Մեր ոյժերը ջլատելով միայն գրականութիւնն ենք ջրալի դարձնում և հասարակութեան արդարացի տրտունջին առիթ տալիս։

Բ. Մատ.

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

—

փետրվարի 4-ին

Յունվարի 30-ին, ինչպէս արդէն յայտնի է, այրվեց քաղաքիս կենտրոնում գտնվող ամենաչքեղ երեք յարկանի շինութիւններից մէկը—Քալանթարեանի պասաժը, որտեղ գտնվում էին քաղաքիս ամենալաւ մագազինները։ Այդ մասին «Մշակի» մէջ տպված թղթակցութեանը մենք կաւելացնենք հետևեալը։

Հրդեհը սկսվեց երեկոյեան ուղիղ $5^1/_2$ ժամին, Լանկոյի երաժշտական գործիքների և կահկարասիքի մագազինում, ինչպէս ենթադրում են, «մոլնիա» լամպայի հետ անզգոյշ վարվելուց։ Մագազինը ապահովացրած է «Նադեժդա» ընկերութեան մէջ, 43,000 րուբլով։

Մի վայրկեանում հրդեհի թխուր լուրը տարածվում է ամբողջ շինութեան մէջ։ Խանութպանները չը փոթված բաց են անում իրանց խանութների դռները և պատուհանները և սկսում դուրս թափել իրանց ապրանքները։ Իսկ հրդեհի առաջն առնելու մասին կարծես ոչ ոք չէր մտածում. ընդհակառակը անգիտակցաբար նպաստեցին նրա

քան խելմը քրիստոնեայ եկեղեցականները։ Միագոյն շորեր են հագնում, սև կամ մուգ կապոյտ. նրանց համրիչը կամ չպուխի սաթն անգամ սև է։

Տարին մի անգամ, պտղի (դէդէլըք) հաւաքելու համար իրանց տեղերից դուրս են գալիս 50—300 ձիաւորներով և շատ անգամ էլ աւելի, իրանց ունեցած նշանակութեան համեմատ։ Դէդէն ճանապարհին վայելում է յարգանք թէ հայերից, թէ քրդերից. հայ տէրտէրի և դէդէի միջև եղած յարաբերութիւնները շատ մտերմական և համակրալից են։

Երբ իրան հաւատացեալների մօտ է գնում դէդէն, գումարում է տարեկան ժողովը (այնիճէմը), ուր մուտք ունեն միայն ամուսնացեալները. գիշեր ժամանակ և գաղտնի տեղերում է գումարվում այնիճէմը։

Շատ անհեթեթութիւններ են պատմվում այդ գումարման մասին, բայց մի ականատես հայ պատմում է այսպէս. «Յաջողեցայ մտնել այնիճէմ մի բարեկամի հետ։ Մարագի մէջ հաւաքվել էր ժողովուրդը. սեղաններ փռված էին, տղամարդիկ մէկ կողմը, կանայք միւս կողմը նստած էին, դէդէն էլ սեղանի վերի դին մի սազ ձեռքին, ածում և երգում էր թուրքերէն հատուածներ Աստուածաշունչից. երգերը դրուատներ էին ուղղված Ադամի, Աբրահամի, Յակոբի, Մարիամի և Յիսուսի. իւրաքանչիւր դրուատից յետոյ դէդէն խմում էր մի բաժակ օղի և նրա օրինակին հետևում էին ժողովականները. հանդէսը մինչև կէս գիշեր տևեց, մոմերը չը մարեցին, ոչ էլ անբարոյական մի դէպք տեղի ունեցաւ. ուտում, խմում, երգում և համբուրվում էին»։

Այս դաւանանքին պատկանող քրդերը ղըլպաշ (կարմիր գլուխ) անունով են յայտնի։ Տէրսիմցիք ղըլպաշ են։

Երբ հայերի և ղըլպաշների միջև եղած խօսակցութիւնները մտերմական կերպարանք են ստանում, ղըլպաշները կրկնում են միշտ հետևեալ պարբերութիւնը. «Իջիմիզտէ պիր ղըլ վար, օտէ քեսսէ հէջ պիր շէյ ղալմազ» այսինքն՝ «մեր և ձեր միջև մի մազ կայ, եթէ այն էլ կտրվի, ոչինչ չի մնայ». չեն ուզում ասել թէ ինչ է այդ մազը, որ երկու ժողովուրդների միջև անջրպետ կը լինի. թերևս էլ չեն կարողանում բացատրել։

Եթէ հարցվի ղըլպաշ քրդին, թէ կարելի չէ այդ մազը կտրել, բացասական կերպով կը պատասխանէ.—ինչո՞ւ չէ, միայն պէտք է ժամանակը գայ։

Ե՞րբ է այդ ժամանակը...։

Դէդէներից ոչ նուազ յարգանք վայելում են քիվրաները (կնքահայր)։

Քիվրան՝ քրդի տանը կամ վրանի վրա հայրական իրաւունքներ ունի, հաշվում է ընտանեաց պետ և հայր։

Մի էշիրէթի քիվրայի կայքը, հօտերը անձեռնմխելի են այլ ևս նոյն էշիրէթից. եթէ մի ուրիշ էշիրէթ համարձակվի քիվրայի ունեցածը գողանալ, նոյն իսկ էշիրէթը դատախազ կը լինի։

Մեծ մասամբ քիվրաները հայերից են։ Թուրքին քիվրայութիւն չեն վստահեր, որովհետև, նրանք ատելով ատում են նրանց, իրանց անբարոյականութեանը համար։

Նահապետական այս ժողովուրդը մեծ յարգանքով է վերաբերվում դէպի ընտանիքը, դէպի կինը. այս կէտն արդէն բաւական է մի անհագին անջրպետ կանգնելու թուրքի ու քրդի մէջ։

Բազմակնութիւնն ընդունված չէ Տէրսիմի քըրդերի մէջ, բայց կարելի է մի երկրորդի հետ ամուսնանալ առաջին կնոջ հաճութեամբ, եթէ սա հիւանդոտ լինի և անկարող զաւակ ծնելու. այսպիսի դէպքում իսկ՝ առաջին կինը առաջնութեան կանօնով վայելում է յարգանք ու հլու հնազանդութիւն երկրորդից, իսկ ինքը վարվում է երկրորդի հետ իբրև անդրանիկ քոյր։

Ղըլպաշուհիները չեն ծածկում իրանց դէմքը, նամէհրամ չունեն, թէև ոչ միշտ։ Ղըլպաշ քրդուհին կարող է խօսել, ընդունել հային առանց ծածկելու երեսը, բայց երբ հարցը գայ թուրքին՝ նա իսկոյն ծածկում է դէմքը և չէ ընդունում նրան իր տանը։ Սրանից տասը տարի առաջ առիթ եղաւ ճանապարհորդելու կէս զինուորական շորերով. հայ և թուրք գիւղեր երկիւղից ընդունում էին մեզ որպէս զինուորականի։ Մեզ պատահեց մի գիշեր էլ իջեանել Ղըլպաշ քուրդերի գիւղում. ոչ ոք չէր ուզում ընդունել մեզ, որպէս թէ թուրք լինէինք. երբ յայտնեցինք թէ մենք հայեր ենք, իսկոյն ընդունեցին մեզ համակրութեամբ և սիրով։

Հիւրընկալող տան օրիորդը կամ նոր հարսը, նահապետական սովորութեան համաձայն, լուանում է հիւրերի ոտները. լուանալուց առաջ համբուրում է հիւրի ձեռքը. դա թոյլտւութիւն խնդրելու նըշան է. լուանալուց յետոյ դարձեալ համբուրում է ձեռքը և ծունկը. սրանով էլ լուացողը ուզում է ասել «անուշ լինի»։

Այս պատւին արժանանում են միայն իրանց դաւանակիցներն ու հայերը, բայց երբեք թուրքերը։ Դէպի թուրքերը ունեցած ատելութեանը չափ ու սահման չը կայ. օրինակ քրդուհին կարծէք բաւականութիւն է ստանում թքելով թուրքի համար եփած ձուաձեղի մէջ. առաջին անգամ կերակուր եփել սովորող ղըլպաշուհին իր մօրից ստացած հրահանգների հետ ստանում է և այն պայմանը թէ՝ «շների (տաճիկի) համար եթէ կերակուր եփես՝ թքիր մէջը և ապա ուտեցրու»։

Թուրք հիւրի մեկնելուց յետոյ, կանանց համար նոր աշխատութիւններ են բացվում. կանայք պարտաւոր են տնից դուրս թօթափել կեղտոտ հիւրի փոշին. տնից դուրս են հանում, թօթափում, լուանում և մաքրում են գալիները, անկողինները և բոլոր այն իրեղէնները, որոնց դիպած է տաճիկը. առանց այս աշխատանքի պիղծ են նկատվում բոլոր այդ առարկաներն և իրեղէնները։ Եթէ տաճիկ հիւրը ընդունվել է յատակը հողով տան մէջ կամ վրանի ներքև, նրա նստած տեղի հողն անգամ փորում և դուրս են թափում բնակարանից։

Հիւրն առանց դաւանանքի խտրութեան վայելում է հիւրընկալող տան պաշտպանութիւնը, թէկուզ լինի չարագործ մարդասպան, գող և աւազակ. ոչ միայն վրանում և տան մէջ պաշտպանում են իրանց հիւրերին, այլ և մինչև այն սահմանները, ուր տարածվում է իրանց ազդեցութիւնը. քուրդի օջախն ընկնողը ազատվում է։

Մինչդեռ թուրքերի մէջ սրա հակառակն է. անցեալ տարի Խարաչօղլեանցի Գէորգ աղան, աւազակապետ Եճէլ Էչլխէլի յարձակումներից ազատվելու համար, իր երեխաներով, հարսով և աղջիկներով ապաւինեց Խնուսի բէգը, գայմագամի մօտ՝ իբրև բարեկամի։ Ինչպէս թուրք առածն է ասում է, խեղճ Գէորգ-աղան անձրևից ազատվեց և կարկուտի հանդիպեց. բէգի կառավարիչ գայմագամի տղան, Գէորգ-աղայի տղայի՝ Մուշտայ-աղայի կինը փախցրեց։ Թէև լսված չէ, բայց եթէ երբէք այսպիսի մի դէպք տեղի ունենայ Ղըլպաշ քուրդերի մէջ, հայրենի և նուիրական աւանդութիւններ դաւաճանողը մահուամբ կը պատժվի։

Մալի—Դօնլի

տարածման, առաջ բերելով շինութեան մէջ միջանցուկ քամի։

Հէնց այդ էր իսկապէս պատճառը, որ մի քառորդ ժամվայ ընթացքում արդէն կատաղի կրակը այդ ահագին շինութիւնը կլանել էր իր անողորմ բոցերի մէջ։ Հրդեհաշէջները եկան։ Բայց ինչ կարող էին անել. այդ պատճառով իրանց ամբողջ ուշադրութիւնը կենտրոնացրին հարևան շինութիւնները պահպանելու վրա։ Հրդեհը շարունակվեց ամբողջ երեք օր։ Դեռ այժմ էլ տեղ տեղ ծխում է։

Վնասը շատ մեծ է։ Խանութներից միմիայն մի քանիսն է ապահովացրած, իսկ մեծ մասը ոչ։ Ապահովացրած է նոյնպէս պասաժը, 200 հազար րուբլով «Հիւսիսային ընկերութեան» մէջ, որի գործակալը Քալանթարեանի կրած վնասների նախահաշիւ է կազմել, 185 հազար րուբլու և ուղարկել Պետերբուրգի վարչութեանը ի հաստատութիւն։ Նոյն գործակալը արդէն դատ է սկսել Լանկոյի դէմ, իբրև թէ նա դիտմամբ է այրել իր խանութը։ Պատմում են, թէ հրդեհը երևալուն պէս մարդիկ վազում են դէպի Լանկոյի խանութը, բայց վերջինի դուները փակ են գտնում։ Գործի քննութիւնը արդէն յանձնված է կարևոր գործերի դատաստանական քննիչ Տիխոցկուն։

Ց. Մ.

ՆԱՄԱԿ ԵԿԱՏԵՐԻՆՈԴԱՐԻՑ

Յունվարի 30-ին

Յունվարի 27-ին սիրողների խումբը ներկայացրեց, երկսեռ դպրոցների օգտին, «Սմբատ առաջին» ողբերգութիւնը և «Երկու հարիւր հազար» վօդըվիլը։ Ներկայացման վերջը պարահանդէս կար։ Ներկայացումը անցաւ բաւականին աջող, որքան կարելի էր սպասել սիրողներից։ Զուտ արդիւնք միայն 165 րուբլի 25 կոպէկ։

Թէ այս ներկայացման և թէ յունվարի 1-ի տօնածառի ժամանակ, որի արդիւնքը յատկացրած էր գրադարանին, հայ հասարակութիւնը ցոյց տուեց, որ թէև գիտէ սառչել, հեռանալ հասարակական գործերից, բայց գիտէ և սիրել, յարգել և յաճախել այն հիմնարկութիւնները, որոնց համար իր տուած կոպէկները իզուր չեն վատնվում։

Մինչև այժմ հասարակութիւնը այդպէս սիրով չէր վերաբերվում դէպի իր հիմնարկութիւնները, այլ շատ անտարբեր. այդ անտարբերութիւնը վերջին տարիներս հասաւ մինչև այնտեղ, որ փայտաշէն եկեղեցին խարխուլ դրութեան մէջ քանդվում էր, բայց նրա մասին մտածող չը կար։ Նոյն դրութեան մէջ էր և միակ դպրոցը. ժողովուրդը օրից օր սառչում և հեռանում էր դպրոցից. շատերը իրանց որդիքը չէին ուղարկում այնտեղ սովորելու։ Դպրոցը չունէր մանկական գրադարան. դպրոցի անունով ստացվում էր մէկ թէ երկու լրագիր միայն...

Դէպքերը փոխվեցին. ընտրվեց նոր երէցփոխ և նոր հոգաբարձութիւն, որոնք սկսեցին եռանդով գործել. ժողովուրդն էլ տեսնելով դրանց եռանդը, ինքն ևս թողեց իր անտարբերութիւնը։

Փաստերով խօսենք. ունենք վերանորոգված եկեղեցի և դպրոց, դպրոցի անունով ստացվում են թւով 11 հատ հայերէն և ռուսերէն պարբերական թերթեր, ունենք և մանկական գրադարան։ Վերջինիս համար շատ աշխատեց երիտասարդ Ա. Շապովալեանը։ Պարոնը ընտանեկան երեկոյթներում և տօնախմբութիւններում, որ այստեղ շատ ընդունված է, սկսեց փող ժողովել յօգուտ գրադարանի և այդպիսով կարճ ժամանակում հաւաքեց մօտ 350 ր., որով բերել տուեց Թիֆլիսի Հրատարակչական ընկերութիւնից և ուրիշ տեղերից մանկական հայերէն գրքեր, իսկ ռուսերէն մանկական գրքեր էլ շուտով կը ստացվեն։

Երիտասարդ Շապովալեանը եռանդով շարունակում է իր գործը և եթէ այսպէս անընդհատ շարունակի, մէկ տարուց յետոյ կունենանք բաւականին հարուստ գրադարան։

Սիրողները մտադիր են տալ երկրորդ ներկայացում։

Z.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ, երկուշաբթի, ամսիս 6-ին, Վեհափառ Կաթողիկոսը մեկնեց Թիֆլիսից և ուղևորվեց Բաթում։ Ժամը 1-ին Վեհափառը իջաւ առաջնորդարանից և մտաւ վանքի մայր եկեղեցին, ուր կարճ աղօթքից յետոյ ճանապարհ ընկաւ դէպի երկաթուղու կայարանը։ Վանքի բակում ժողովվել էին՝ հոգևորական դասը, Ներսիսեան դըպրոցի հոգաբարձութիւնը, ուսուցիչները և աշակերտները, քաղաքիս ծխական դպրոցի ներկայացուցիչները և ժողովուրդ՝ Կաթողիկոսին ճանապարհ դնելու համար։ Ժամը 2-ից 10 րոպէ անց Վեհափառը յատուկ գնացքով մեկնեց դէպի Բաթում։

—

Կ. Պոլսից գրում են հետևեալը. «Ուրբաթ օր պատրիարքական փոխանորդ հայրը, ընկերակցութեամբ Քաղաքական ժողովին դեր-ատենապետ Յովակիմեան Միհրան էֆէնտիի, Յարութիւն Մոսդիչեան էֆէնդիի և պատրիարքարանի երկրորդ գործակատար Արթին էֆէնտիի Պալըլ Հաուզ երթալով՝ Պատրիարք Հօր կողմէ փոխադարձ այցելութիւն տուաւ Հայ Բողոքական հասարակութեան ազգապետ Պօյաճեան Յակոբ էֆէնտիին։»

—

Թիֆլիս եկած մի քանի սասունցիների հետ կայ և մի կին, Ալթուն անունով։ Սասունի կոտորածից յետոյ, երբ այդ կինը մի քանի ժամանակ չէր երևում, կարծեցին որ նա էլ, ուրիշների հետ միասին, սպանվել է։ Նա յետոյ գտնվեց Խնուսում և ահա ինչպէս։ Մի քանի սասունցի տղամարդիկ, Գեալիեգուզան գիւղից, դուրս են գալիս Մուշի կողմերից Կովկասի կողմերը գալու։ Երբ հասնում են Խնուս, դրանց պատմում են խնուսցիները, որ այդտեղ գեալիեգուզանցի մի կին կայ, անունը Ալթուն, որ ազատվել է կոտորածից։ Գեալիեգուզանցիները ցանկանում են տեսնել կնոջը, նամանաւանդ որ դրանցից մէկի՝ այն է Խամօ Մովսէսեանի կորած կնոջ անունն էլ լինում է Ալթուն։ Երբ կինը գալիս է, յանկարծ մարդ ու կին, որ կարծում էին միմեանց մասին թէ մեռած են, տեսնում են միմեանց ողջ, առողջ։ Սրտաշարժ տեսարանից յետոյ կինը պատմում է, որ նա ուրիշ երեք Գեալիգուզանցի կանանց հետ Անդօքի մօտ, Ալօջ սարի վրա էին, երբ թիւրք զինւորները յարձակւում գործեցին նրանց վրա։ Զինւորները յափշտակեցին կանանց գլխի զարդերը և փողերը, յետոյ առաջարկեցին նրանց, որ ընդունեն մահմեդական կրօն։ Երբ կանայք բացասական պատասխան տուին, զինւորները սկսեցին կոտորել նրանց։ Դեռ Ալթունին չը հասած, զինւորների մէջ կռուի պատճառով բացվեց վէճ, որի միջոցին Ալթունը փախաւ դէպի անտառը և թագնվեց։ Երբ զինւորների ձայները այլ ևս չէին լսվում, Ալթունը գնաց օրորոցում թողած երկու ամսական մանուկի ետևից, բայց գտաւ նրան մորթած։ Այնուհետև Ալթունը գաղտուկ, ոլոր մոլոր ճանապարհներով հասաւ Խնուս, ուր և գտան նրան։

—

Մենք արդէն հաղորդեցինք, որ Վեհափառ Կաթողիկոսը Թիֆլիսից մի կոնդակով կարգադրել է, որ սինօդի օրագիրները ուղարկվեն իրան, ստորագրելու համար, և ոչ մի վճիռ չը կայացվի առանց իր գիտութեան։ Այդ առիթով, տեղակալ Երեմիա եպիսկոպոսը, մի առանձին գրութեամբ, յանուն Վեհափառ Կաթողիկոսի, հաղորդելով Վեհափառին, որ այդ կոնդակի զօրութեամբ գործերը կանգ են առնում, խնդրել է Վեհափառի նոր կարգադրութիւնը։ Հաստատ աղբիւրից տեղեկացանք, որ Վեհափառը Թիֆլիսից, մի հեռագրով, յանուն տեղակալ Երեմիա եպիսկոպոսի, բարեհաճել է կարգադրել, որ տեղակալը շարունակի, ինչպէս մինչև այժմ, ընթացք տալ գործերին, իր բացակայութեան ժամանակ։

—

Լսում ենք, որ Ամենայն հայոց Կաթողիկոսը մի առ ժամանակ պէտք է մնայ Բաթումում, ուր, իջևանելու համար, պատրաստված է հայոց դըպրոցի շինութիւնը։

—

Լսում ենք, որ Ղարաբաղի առաջնորդ Կարապետ եպիսկոպոս Այվազեան, որին այս օրերս Կաթողիկոսը Շուշուց կանչել է Թիֆլիս, տեղափոխվում է և պէտք է նշանակվի Բեսարաբիայի առաջնորդ։

—

Մեզ գրում են Թէհրանից, որ նորերս այդտեղ մի խումբ հայեր ժողով գումարեցին, որի նպատակն է կազմակերպել հայերէն ներկայացումների գործը։

—

Մեզ հաղորդում են, որ փետրվարի 5-ին, Մուղնու եկեղեցում, Թիֆլիսի առաջնորդը քահանայ ձեռնադրեց երկու հոգու, որոնք իրանց ուսումը աւարտել են Ներսիսեան դպրոցում։ Շնորհաւորում ենք։ Բողոքելով ազգէտ տիրացուների անվերջ ձեռնադրութեան դէմ, մենք ուրախութեամբ մատնանիշ ենք անում այդ փաստի վրա, առանց հետաքրքրվելու, թէ ովքեր են նրանք։ Նորից հարցնում ենք. եթէ Ներսիսեան դպրոցից աւարտողներին կարելի է ձեռնադրել, էլ ինչու են այդ ազէտ, անպէտք տիրացուներին անվերջ ձեռնադրում։ Ժամանակ չէ միթէ, որ մեր հոգևորականները ուղղեն իրանց սխալը և սկսեն ժողովրդին լաւ քահանաներ տալ...

—

Կիրակի, փետրվարի 5-ին, Թիֆլիսի ժողովարանում տեղի ունեցաւ մի կոնցերտ Սօլօլակի էժանագին ճաշարանի օգտին։ Կոնցերտից յետոյ եղաւ պարահանդէս, որ շարունակվեց մինչև ժամը 3-ը։ Կոնցերտին մասնակցում էին՝ օր. Միրիմանեանը, ջութակահար Մ. Վասիլև, արտիստ Ջիրալդօնի և ուրիշները։ Օր. Միրիմանեանը դաշնամուրի վրա ածեց մեծ աջողութեամբ և վարձատրվեց բուռն ծափահարութեամբ։ Կոնցերտին ժողոված էր մեծ բազմութիւն։ Երեկոյթի կառավարիչն էր տիկին Մ. Ծովեանեան։

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում. «Յունվարի 28-ին կայացաւ Բագուի Մարդասիրական ընկերութեան ընդհանուր ժողովը, երեկոյեան $7^1/_2$ ժամին, ընկերութեան նոր շինութեան դահլիճում։ Ժողովի նախագահ ընտրվեց Խ. Ս. Անտօնեան, իսկ քարտուղար—Ա. Բաբախանեան։ Ժողովը քննեց խորհրդի անցեալ 1894 թւի դրամական հաշիւը։ Մի քանի անկանօնութիւնների և զեղծումների մասին եղան երկար վիճաբանութիւններ, որոնցից յետոյ հաշիւը ընդհանրապէս ընդունվեց։ Ապա քննվեց 1895 թ. համար կազմած նախահաշիւը։ Մի քանի աննշան փոփոխութիւններ մտցնելով դպրոցներին նշանակված օժանդակութիւնների չափերի մէջ, ժողովը հաստատեց և նախահաշիւը։ Խորհրդի նախագահ, հանգուցեալ Գրիգոր Թումայեանցի փոխարէն, ընտրվեց Ս. Բաղիրեանց։ Ժողովը փակվեց ժամի 11-ին։ Այդ ժողովին մենք կը վերադառնանք մի առանձին յօդուածով, յաջորդ անգամ»։

—

ԶԱՔԱԹԱԼԻՑ, հայոց դպրոցի հոգաբարձութեան նախագահ Թ. քահանայ Ատովեան խնդրում է մեզ տպել հետևեալը. «Թոյլ տուէք «Մշակի» միջոցով Զաքաթալի հայոց երկսեռ ուսումնարանների հոգաբարձութեան կողմից շնորհակալութիւն յայտնել հանգուցեալ Ա. Յարութիւնեանի, Յ. Օհանջանեանի ժառանգներին և Օլգա Սէյրանեանի ամուսնուն, որ իրանց հանգուցեալների յիշատակն յարգելու համար նուիրեցին մեր ուսումնարանին առաջինները 50-ական րուբլի և վերջինը 25 ր.։ Նոյնպէս Ազ. Ջալէթեանին, Ազասի Տէր-Աստուածատրեանին, որ նուիրեցին 20-ական րուբլի, թատրօնասէրներին, որ տուեցին 75 ր., ուսուցիչներին և մի քանի պարոններին, որ «Աւետիս» մանգալով յօգուտ ուսումնարանի, ժողովեցին 123 րուբլի»։

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են. «Ամսիս 9-ին, կլուբի դահլիճում կը լինի հայկական երեկոյթ յօգուտ Մարդասիրական ընկերութեան գրադարանի։ Մասնակցում է Կարա-Մուրզան իր խմբով. կը լինեն կենդանի պատկերներ ժողովրդական կեանքից։ Ի նկատի ունենալով, որ ամեն տարի տրված հայկական երեկոյթները հասարակութեան համակրութիւնն են գտել, ի նկատի առնելով և այն, որ երեկոյթի հասոյթը հասնում է ամբողջովին մի այնպիսի համակրելի հիմնարկութեան, որպիսին է ընկերութեան գրադարանը, յոյս կայ որ այս անգամ էլ երեկոյթը ամեն կողմի աջողութիւն կունենայ։ Երեկոյթի կառավարչուհիներն են տիկիններ՝ Ե. Ղուկասեան և Ե. Կրասիլնիկեանց։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պոլիս, յունվարի 24-ին

Թէ կառավարչական և թէ հայոց շրջաններում մեծ իրարանցում կայ։ Թէ պատրիարքը և թէ ժողովուրդը մեծ վստահութեամբ կը նայեն ապագային։

Իզմիրլեան պատրիարքը պահանջել է, որ եւրօպական պետութիւնները որ և է միջոցով երաշխաւորեն, թէ Հայաստանում կատարվելիք բարեփոխութիւնները իրօք պիտի գործադրվեն Թիւրք կառավարութեան կողմէն։

Մեծ պետութիւնների մի ներկայացուցիչը այդ առիթով հետևեալն է ասել. «Պատրիարքը իրաւունք ունի երաշխաւորութիւն պահանջելու. բայց դժուար բան կը պահանջէ. տեսնենք։»

Իսկ Անգլիոյ դեսպանը այդ առիթով հետևեալն է ասել. «Վարչական այն նոր ձևն, որ պիտի մտցնվի Հայաստանի մէջ, իր հետ պիտի բերէ նաև երաշխաւորութիւնը։ Այս նոր ձևը պիտի գործադրվի, որովհետև քննիչ յանձնաժողովը պետութիւնների համար նպատակ չէ, այլ միայն միջոց»։

Հաստատապէս յայտնի է, թէ պատրիարքը որոշել է չը շեղվել իր այժմեան ընթացքէն. պատրիարքը անսպառ ոգևորութիւն կը գտնի այն հանգամանքի մէջ, որ իր այդ ընթացքը մեծ համակրութիւն կը գտնէ ժողովրդի մէջ։ Ուշադրութեան արժանի կէտ է և այն, որ Իզմիրլեանի այժմեան խորհրդականները միանգամայն վստահելի և համակրելի մարդիկ են։

Պ—ի

ՆԱՄԱԿ ԱՒՍՏՐԻԱՅԻՑ

Վիէննա, յունվարի 27-ին

Երբ առաջին անգամ տեսայ Կ. Պոլսի այժմեան պատրիարք Իզմիրլեան, ես տակաւին տղայ էի, իսկ նա արդէն ծայրագոյն վարդապետ և քարոզիչ ս. Կարապետ եկեղեցւոյն, որ կը գտնուի Սկիւտարի Եէնի-Մահալլէ թաղին մէջ։ Յետոյ նոյն թաղի Ճեմարան կոչված վարժարանին մէջ, որ մի ահագին շէնք էր, նման մի զօրանոցի, և որ մի քանի տարիներ առաջ բոլորովին այրվեցաւ, եղաւ Մատթէոս պատրիարք, որ այն ժամանակ արդէն եպիսկոպոսացած էր, իմ կրօնուսոյց դասատուն։ Դեռ շատ լաւ կը յիշեմ, որ շաբաթը մի անգամ կու գար և մեր ամբողջ կարգը, որ վարժարանին ամենաբարձրն էր, կը բաժնվէր ընդհանուր սրահէն և կառանձնանար մի մերձակայ սենեակում, որ դասարան կը կոչուէր, սպասելով հոն սրբազանին։

Իբրև եպիսկոպոս, կը պատկերանայ ինձ Մատթէոս պատրիարք, իբրև մի միջահասակ մարդ, նիհար, դժգոյն և նրբակազմ. դէմքը ծաղկաւէր և ձուաձև, խորունկ և մեծ աչերով, երկայն և աղեղնաձև յօնքերով։ Իր մազերը և մօրուքը թուխ, ճակատը լայն և գեղեցիկ կազմութեամբ։ Իր նայուածքը լուրջ էր, երբեմն խոժոռ և երբ այսօր մի անգամ ես կը պատկերացնեմ ինձ զայն, կը ստիպուիմ խոստովանիլ, թէ շատ արտայայտիչ էր։ Իբրև դասատու պահանջող չէր և սակայն աշակերտները շատ կը պատկառէին, մասամբ իր եկեղեցական հանգամանքին պատճառով, մասամբ և թերևս մեծ մասամբ, վասն զի գիտէր զինքը պահել իր կոչումի և կարգի համապատասխան բարձրութեան վրա։

Իբրև քարոզիչ համբաւ ունէր և ես տակաւին կը յիշեմ իր մի քանի քարոզները, որ լաւ տպաւորութիւն թողած են իմ վրա։

Մի նորութիւն էր մեզ համար, որ մի հայ եպիսկոպոս մեծ պահքի մէջ Աւետարանը ձեռք առնուր, կարդար մի քանի տողեր, թարգմանէր զանոնք աշխարհաբարի ժողովրդին համար և յետոյ սկսէր մի մեկնաբանական քարոզ տալ, պարզ խօսակցութեան ձայնով, առանց գաւազանի և ճոխ զգեստի։ Սոէպ այսպէս կը քարոզէր Իզմիրլեան և այս պարզութիւնը իմ վրա շատ համակրելի տպաւորութիւն թողած է։

Իզմիրլեան եւրօպական լեզուների հմուտ չէ։ Հազիւ ֆրանսերէն բաւական հասկանայ և մի քիչ խօսի. սակայն պէտք է պատմական ընդարձակ ծանօթութիւններ ունենայ։ Այս բանին կը վկայէ իր մի աշխատութիւնը Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան վրա, որ թէև ինձ ծանօթ չէ, սակայն առհասարակ ընդունուած է իբրև կարևոր գործ։ Բայցի սրանից, յայտնի է, թէ տիրելու համար ստեղծուած բնութիւններ, որոնց հաստատապէս կը վերաբերի և Իզմիրլեան, մի առանձին սէր ցոյց կու տան դէպի պատմութեան ուսումները։

X.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Կ. Պոլսից «Times» լրագրին գրում են. «Այն զինւորը, որը նորերս սպանութիւններ

կատարեց Թիւրքաց մայրաքաղաքում, կայսերական Թիկնապահ զօրքի զինուորներից մէկն է։ Նա կրօնական խելագարութեան է ենթարկված։ Այդ ֆանատիկոս զինուորին կալանաւորեցին մի մահմետականի տան մէջ։ Հետեւեալ օրը երեկոյեան երկու Թիւրք նաւաստիներ, դաշոյններով զինաւորված՝ զբօսնում էին Բէրայի փողոցներում և սպանում էին անցորդներին։»

—«Daily News» լրագրին Կ. Պօլսից հեռագրում են. «Բէյրութից ստացված վերջին տեղեկութիւնները հաստատում են այդ նահանգում եղած անկարգութիւնների լուրերը։ Գործերը կատարելապէս կանգ են առել։ Դամասկոսի և Բէյրութի քրիստոնեաները սարսափի մէջ են։ Քրիստոնեաների տներից շատերի մօտ բարրիկադներ են շինված, որովհետև վախենում են գիշերվայ յարձակումից։ Արաբական երեք գլխաւոր լրագիրներ իշխանութեան հրամանով դադարեցրած են անորոշ ժամանակով։ Ասում են, այդ կարգադրութեան նպատակն այն է, որ Թիւրքաց իշխանութիւնները վախենում են, որ այդ լրագիրները չը գրեն, Թէ ինչ է կատարվում նահանգում։»

—Կ. Պօլսից հեռագրում են Լօնդօնի լրագիրներին. «Կ. Պօլսում դեռ էլի շարունակվում են յարձակումները օտարազգիների վրա։ Այս օրերս մի ռուս և մի անգլիացի, Թատրօնից դուրս գալու ժամանակ, տիկինների ուղեկցութեամբ, վիրաւորանքների ենթակվեցին երկու Թիւրք օֆիցէրների կողմից։ Բռունցքի մի հարուածով գետին գլորվեց անգլիացին։ Այդ խառնակութեան ժամանակ, նա բաժանվեց իր ռուս ընկերից և երբ, վերջապէս, անգլիացին գտաւ նրան, ռուսը դաշոյնով և ատրճանակով վիրաւորված էր, բայց բարեբաղդաբար, ոչ վտանգաւոր։»

"ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ԹԷՀՐԱՆ, 4 փետրվարի։ Գեներալ Կուրոպատկինի արտակարգ դեսպանութիւնը այսօր ներկայացաւ Շահին. ընդունելութիւնը շատ սիրալիր էր և երկարատև։ Դեսպանին շնորհված է Շահի պատկերը, ադամանդներով զարդարված. դեսպանութեան մնացած անդամներին շնորհված են՝ «արծուի և արեգակի» շքանշանները, իսկ պահնակախմբին՝ ոսկէ մեդալներ։

ԲԵՐԼԻՆ, 3 փետրվարի։ Լրագրական տեղեկութիւնների համեմատ, կայսրն այսօր ընդունեց գիւղատնտեսների կողմից եկած պատգամաւորութիւնը, որի մէջ մտնում են պրուսական նահանգների և դաշնակից պետութիւնների ներկայացուցիչները։

ԲԵՐԼԻՆ, 4 փետրվարի։ Լանդտագում մինիստր Կելլէր կատարելապէս դիմադրում է լեհական պատգամաւորների այն պահանջներին, Թէ կառավարութիւնը պէտք է միջոցներ ձեռք առնի գերմանականութեանը խրախուսող փերէյնի դէմ արևելեան նահանգներում։ Այդ փերէյնը վրէժխնդրական բնաւորութիւն չունի։ Լեհական մամուլը ատելութիւն է սերմանում դէպի գերմանացիները։ Ազգային պարծանքը պահանջում է, որպէս զի արևելեան նահանգներում իւրաքանչիւր գերմանացի խրախուսէ գերմանականութիւնը։ (Ջերմ ծափահարութիւններ։) Լեհացիները աւելի լաւ կանէին, եթէ աշխատէին գերմանացիների հետ միասին՝ խաղաղ աշխատանքի հողի վրա։

ՎԻԷՆՆԱ, 3 փետրվարի։ Չէրնօվիցից հաղորդում են, որ ձնային բուքերի պատճառով տեղական գնացքների երթեկութիւնը ահա մի քանի օր է արդէն դադարած է։ Լվօվից ստացած տեղեկութիւնների համեմատ, երէկվան օրից ամբողջ Գալիցիայում ձնի սաստիկ բուք է կանգնած։ Մի քանի գիւղացիներ մնացել են ձնի տակ։

ԲԷԼԳՐԱԴ, 3 փետրվարի։ Արմատական «Օդիէկ» լրագիրը հերքում է՝ ընտրութիւնների առիթով ազատամիտների և արմատականների մէջ կայացած համաձայնութեան լուրը։

Թագաւորը կը վերադառնայ ամսի վերջը։

ՀՌՈՄ, 3 փետրվարի։ Հայաստանում քննութիւն կատարող իտալական ագէնտները Սասունի կոտորածի ականատեսներից նշանաւոր ցուցմունքներ են հաւաքել։

Լրագիրները հաղորդում են, որ իտալական նաւատորմը յունիս ամսին կայցելի անգլիական նաւահանգիստներից մէկը՝ անգլիական նաւատորմի կողմից իտալական նաւահանգիստների այցելութեանը պատասխանելու համար։

ԼՕՆԴՕՆ, 3 փետրվարի։ «Times» լրագրին Պէկինից հեռագրում են, որ չինական նոր տարվայ առիթով պալատում տեղի ունեցաւ դիպլօմատիկան կորպուսի ընդունելութիւնը։ Բացի զանազան ուրիշ գիջումներից ցէրեմօնիալի վերաբերմամբ, օտար դեսպանները պահանջեցին, որ իրանք իրաւունք ունենան կայսերական պալատը մտնել գլխաւոր դռներից։

Կորէյից հեռագրում են, որ կորէյական կաբինէտը հրաժարական տուեց։

ՇԱՆԴՀԱՅ, 3 փետրվարի։ Լուր է պտտում, որ ծովապետ Տինգ և Լիուկունգտաօ կղզու վրա եղած զօրքերի հրամանատար գեներալը անձնասպանութիւն գործեցին։

ՏԻԱՆԴՋԻՆ, 3 փետրվարի։ Կայսրը վերադարձրեց Լի-Խունգ-Ջանգին բոլոր պաշտօնները և կոչումը, հրամանագրելով նրան՝ անյապաղ Եապօնիա գնալ խաղաղութեան դաշն կապելու համար։

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ,
փետրվարի 3-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ . .	92 ր.	90 կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ — . .	45 »	40 »
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ — . .	36 »	77 »
Ոսկի — — արժէ . .	7 »	40
Մաքսային կուպօններ — . .	147¾ »	— »
Արծաթ — — — . .	— »	— »
Բօրսային դիսկօնտ — . .	5 »	7% »
Պետ. բանկի 5% տոմս 1 շրջանի .	— »	— »
— — — — 2-րդ .	— »	— »
— — — — 3-րդ . .	— »	— »
4% պետական ռէնտա	97⅝ »	— »
5% ոսկեայ ռէնտա 1894 թ. . . .	162 »	— »
Արևելեան 5% փոխառ. 1-ին շրջ.	— »	-- »
— — — 2-րդ —	— »	— »
— — — 3-րդ —	— »	— »
— — — 4-րդ —	— »	— »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	229 »	50 »
— — երկրորդ —	226 »	— »
5% պետական երկաթուղ. ռէնտա.	101⅝ »	— »
4% ներքին փոխառութեան . . .	97 »	— »
4½% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	101 »	25 »
Ազն. կալ. Պետ. բանկի խաղարկութ.		
Գրաւ. թղթ. — — .	203 »	— »
4½% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի.	101⅝ »	— »
4½% գրաւական թղթեր կալուած.	— »	— »
փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետալ.	152 »	— »
— — — թղթադ. .	— »	— »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ. ընկերութեան օբլիգացիաները.	101 »	— »
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	100⅝ »	— »
Օդէսայի — —	100 »	25 »
Թիֆլիսի — —	— »	— »
Գրաւ. թղթ. Թիֆլիսի կալ. բանկի.	98 »	50 »
— — Քութայիսի — .	99 »	— »

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ Մ. ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՖԼՕՐԱ

Այգեգործական հիմնարկութիւն, նոր բացված
ՍԵՐՄԵՐԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ
(Միքայէլեան փողոց, № 159։ Տելեֆօն № 52)
Ստացված են թարմ սերմեր, թէ ծաղիկների և թէ բանջարանոցների։
Կատալոգը անմիջապէս ուղարկվում է ցանկացողներին ձրի։
Հասցէն, հեռագիրների և նամակների համար,
ТИФЛИСЪ, ФЛОРА.
(№ 13) 3—5

ОТДАЕТСЯ КВАРТИРА

О 5-ти, 4-хъ и 3-хъ комнатахъ, со всѣми удобствами.
Баронская ул., домъ № 15.
(№ 14) 2—5

ՓՈՐՁՎԱԾ ԵՒ ՀՄՈՒՏ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ

ՄՆԱՑԱԿԱՆ ՄԻՆԱԻՉ ՄԵԼԻՔԵԱՆՑԸ պատիւ ունի յայտնելու, որ Ակստաֆա կայարանում ընդունում է յանձնարարութիւն ամեն տեսակ ապրանքներ ուղարկելու համար ըստ պատկանելոյն, համաձայն պատուէրներ ուղարկողների։
Հասցէն՝ Акстафа, Мнацакану Меликову.
(№ 6) 4—8

„ՆՈՐ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ ՎՐԱ“

ՎԷՊ Մ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ
Գինն է 1 ռուբլի։
Ծախվում է կենտրոնական և Խիզեկէլի գրավաճառանոցներում։ (№ 13) 2—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

փետրվարի 11-ին, շաբաթ օր
ՄԻԱՑԵԱԼ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Յօգուտ Կովկասի Հայոց Բարեգործական ընկերութեան և Թիֆլիսի Հայոց Հրատարակչական ընկերութեան
Տոմսակների գինը 2 ր. 10 կ.
Տոմսակները ծախվում են Բարեգործական ընկերութեան և Հրատարակչական ընկերութեան գրասենեակներում։ Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 9-ին։ 1—3

Գէօրգիևսկայա փողոցի վրա, Միրիմանովի տանը, Զօրջաձէի նախկին պահեստում ներկայ տարվայ յունվարի 1-ից բացված է

ԿԱԹՆԱՏՈՒՆ ԵՒ ՍՐՃԱՏՈՒՆ

Այդտեղ կան ՍԵՓԱԿԱՆ ՖԻՐՄԱՅԻ կաթնային բոլոր արդիւնքները, գեղեցիկ յատկութեան և միշտ թարմ։ Հէնց այդտեղ կարելի է ստանալ՝ թէյ, սուրճ, (տաճկ. սուրճ), շօկօլադ, կակաօ, զովացնող խմիչքներ, տաք պիրօժկիներ, բլինի և այլն։ Կաթնատունը բաղկացած է երեք նոր սարքած, մաքուր և գեղեցիկ կահաւորած սենեակներից։
ԳՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԵՆ։ (№ 15) 1—5

ՇԵՐԱՄԻ ՑԻԼԻՒԼԵՐ ՍԵՐՄ

Սպիտակ և դեղին տեսակի, Յ. Թումեանցի և Կ. Աֆրիկեանի շերամատան։
Մեզանից նախկին տարիների շերամի սերմ գնողներին յայտնում ենք, որ այլ ևս սերմ չէ ուղարկվելու նրանց, առանց իրանց պահանջելու։ Գնել ցանկացողները թող բարեհաճեն դիմել հետևեալ հասցէներով.
ТИФЛИСЪ
1) Кавказская Шелкодственная станція.
2) Императорское Кавк. Общ. Сельск. Хозяйства.
3) Магазинъ Туміянца.
ЛАГОДЕХИ
Гренерное заведеніе И. Туміянцъ, К. Африкянцъ, въ имѣніи Туміянца.
(№ 14) 1—5

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՑ, ՄՕՍԿՎԱ
Ճեմարանի վարչութիւնը ունի վաճառելու

ՄԿՐՏԻՉ ԷՄԻՆԻ

Հետևեալ սակաւաթիւ հեղինակութիւններն ու հրատարակութիւնները.

1) Վարդանայ Բարձրբերդեցւոյ Պատմութիւն Տիեզերական. Մօսկվա, 1861, ա. տ.	2 ր.	50 կ.
2) Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի Պատմութիւն տանն Սիսական, 1871 ա. տ.	3 »	— »
3) Մխիթարայ Այրիվանեցւոյ Պատմութիւն Հայոց, 1860, ա. տ.	1 »	— »
4) Всеобщая Исторія Вардана Великаго (XIII в.), перевод съ армянскаго, съ объясненіями и приложеніями, 1861	4 »	— »
5) Всеобщая Исторія Степаноса Таронскаго Асохика по прозванію (XI в.) пер. съ армянскаго, съ объясненіями и приложеніями, 1864.	4 »	— »
6) Синодальное слово Нерсеса Ламбронскаго (XII в), пер. съ арм. 1864. .	2 »	— »
7) Шараканъ (Շարական) богослужебные каноны и пѣсни армянской Восточной Церкви. Полный переводъ. 1879 (Մնացել է միայն մի քանի օրինակ) .	6 »	— »
8) Армянскія надписи въ Карсѣ и Ани и въ окрестностяхъ послѣдняго, текстъ и переводъ 1881.	1 »	50 »
9) Очеркъ Исторіи Армянской Восточной Церкви, 1864	— »	65 »
10) Очеркъ религіи языческихъ армянъ (изслѣдованіе) 1864	1 »	50 »
11) Отвѣтъ на замѣчанія г. Патканова, 1874	— »	65 »
12) Моисеи Хоренскій и древный эпосъ армянскій (изслѣдованіе) 1881 .	1 »	— »
13) Династическій списокъ Хайкидовъ (изслѣдованіе)		
14) Сказаніе о Романѣ и Давидѣ (Борисѣ и Глѣбѣ) по Арм. Четьи-Минеямъ (пер. съ армянскаго)	— »	75 »
15) Сказанія о Свв. Өаддѣѣ и Варөоломеѣ апостолахъ Арменіи (пер. съ армянскаго)	— »	75 »

Գրքերի գները հաշւած են ճանապարհածախսով հանդերձ։—Այս գրքերից գնել ցանկացողները թող բարեհաճեն դիմել իրանց պատուէրներով ճեմարանի վարչութեան այսպիսի հասցէով.
Въ Правленіе Лазаревскаго Института восточныхъ языковъ (Москва)
Նոյն տեղում վաճառվում է նոր լոյս տեսած
«ИСТОРІЯ АРМЕНИИ МОИСЕЯ ХОРЕНСКАГО»
Новый переводъ М. Эмина съ армянскаго языка на русскій (съ примѣчаніями и приложеніями), Москва, 1893.—Цѣна 2 р., съ пересылкою 2 р. 25 к. (№ 14) 1—3

Նոյեմբերի 20-ից ստացվել է Պաստէօրի սիստեմով պատրաստած ԲՐՈՒՍԱՅԻ ԲՕԺՕԺԻ ՍՊԻՏԱԿ ՏԵՍԱԿԻ ՍԵՐՄԸ, որ արդէն անցեալ տարիներից յայտնի է կովկասում և Պարսկաստանում իր յատկութիւններով և տուած առատ բերքով։
Սերմը ստացված է ուղղակի յայտնի “Էկօնօմիտես„ ֆիրմայից։
Գնել ցանկացողները կարող են դիմել՝ ԲԱԹՈՒՄ, ԹԻՖԼԻԶ, ԲԱԳՈՒ, Եղբ. Մնացականեաններին, իսկ ՆՈՒԽԻ՝ Ագայ Մուսայ Մահմեդովին։
Այս հասցէով, Бр. Мнацаканянцъ, Батумъ կամ Тифлисъ կամ Баку.
(№ 136) (շ. և.) 18—25

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ
ԹԻՒՐՔԱՑ ՀԱՅԵՐԻ
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԻՆԸ 20 ԿՈՊԷԿ
Թիֆլիսում վաճառվում է „Մշակի“ խմբագրատանը, նոյնպէս և Դվօրցօվայա փողոցի վրա հետևեալ խանութներում՝ Եփրեմ Ծատուրեանի լամպաների մագազինում և Տէր-Յովսէփեանի ծխախոտի խանութում։ (№ 143)

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԵՒ ՊԱՆՍԻՕՆ
Ա. ՏԷՐ-ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑԻ

Ընդունում է երթևեկ, կիսագիշերօթիկ և գիշերօթիկ աշակերտներ, Պատրաստում է գիմնազիայի, ռեալական ուսումնարանի, կադէտների կորպուսի և այլ ուսումնարանների համար։ Սօլօլակ, Գանօվսկայա փ. № 11. (№ 127) 9—10

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 6 Февраля 1895 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.